

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhyskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

<http://nvlvet.com.ua/>

УДК 94 – 055.2 (477.8) “19” (092)

Освітня та популяризаційна праця О. Левицької в товаристві «Просвіта»

О.М. Бежук
omkostiv@ukr.net

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького,
вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна*

Дане історичне дослідження присвячене різноплановій культурно-просвітницькій роботі відомої галицької громадсько-політичної діячки Ольги Левицької (Басараб) у товаристві «Просвіта». Саме цей аспект її праці залишається малодослідженою темою, попри значний масив публікацій вітчизняної та діаспорної наукової літератури. У біографічному контексті піднімаються також питання формування та зміцнення громадянської позиції О. Левицької напередодні Великої війни 1914–1918 рр., ідейних пріоритетів, суспільно-політичних поглядів. Приклад О. Левицької демонструє широку залученість жіноцтва Східної Галичини у товариство «Просвіта», що зумовлювалось його світським характером і прагненням до масовості. В подальшому громадянській активності українок сприяла зміна їх становища та здобуття нових прав у суспільстві.

Ключові слова: *Ольга Левицька, товариство «Просвіта», Східна Галичина, Львів, громадська праця, книги, бібліотека, курси для неписьменних.*

Образовательная и популяризаторская работа О. Левицкой в обществе «Просвита»

О.Н. Бежук
omkostiv@ukr.net

*Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого,
ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина*

Данное историческое исследование посвящено разноплановой культурно-просветительской работе известной галицкой общественно-политической деятельницы Ольги Левицкой (Басараб) в обществе «Просвита». Именно этот аспект ее труда остается малоисследованной темой, несмотря на значительный массив публикаций отечественной, а также зарубежной научной литературы. В контексте биографии поднимаются также вопросы формирования и укрепления гражданской позиции О. Левицкой-Басараб накануне Великой войны 1914–1918 гг., ее идейных приоритетов, общественно-политических взглядов. Пример О. Левицкой-Басараб демонстрирует широкую вовлеченность женщин Восточной Галиции в общество «Просвита», что объяснялось его светским характером и стремлением к массовости. В дальнейшем гражданской активности украинок способствовали изменения их положения и получения новых прав в обществе.

Ключевые слова: *О. Левицкая, общество «Просвита», Восточная Галиция, Львов, общественная работа, книги, библиотека, курсы для неграмотных.*

Olha Levytska's reserch and popularization work for the «Enlightenment» society

О. Bezjuk
omkostiv@ukr.net

Citation:

Bezjuk, O. (2017). Olha Levytska's reserch and popularization work for the «Enlightenment» society. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhyskyj*, 19(76), 139–143.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine*

This historical research deals with diverse cultural and educational work of Olha Levytska (Basarab), the famous Galician social and political activist of the «Enlightenment» society. This particular aspect of her work remains the underexplored subject, despite numerous publications in native and Diaspora scientific literature. The biographical context discusses the issues of formation and strengthening of Olha Levytska's civic position on the threshold of World War I (1914–1918) including her ideological priorities, and social and political views. The example of Olha Levytska demonstrates extensive involvement of Eastern Galician women into the «Enlightenment» society that was stipulated by its secularism and pursuit of mass character. Later, civic engagement of Ukrainian women was promoted by changes of their civil condition and gaining new public rights.

Key words: *Olha Levytska, «Enlightenment» society, Eastern Galicia, Lviv, social work, books, library, courses for illiterates.*

Початок нового століття в Східній Галичині характерний прискореним зростанням національної свідомості суспільства: ідея незалежності України, затверджена програмами усіх політичних партій краю, стала головним завданням національного руху XIX – початку XX ст. (Hrytsak, 1996; Sukhyi, 1998). Незважаючи на тривале перебування Галичини під іноземним пануванням, русини краю не тільки зберегли себе як етнос, а й розвивали різні форми свого національного життя, що найбільше виявлялися в культурно-духовній сфері. Насамперед, це були церковні братства, згодом школи, а з XIX–XX ст. – громадсько-культурні та політичні організації, що відіграли головну роль у формуванні української нації у новітню добу. Львів став центром духовного життя українців західного регіону, а починаючи з XIX ст. – столицею національного відродження. Саме тут зосереджувалася національна еліта, яка, уособлюючи себе часткою свого народу, могла оцінити його становище і визначити перспективи, здійснювати конкретні кроки, спрямовані на збереження етнічної самобутності та розвиток національних основ, що допомогло підняти русинів Галичини до рівня громадян, здатних обстоювати свої права й свободи. Однак політичне, економічне та культурне відродження краю наштовхнулося на запеклий опір поляків, що прагнули домінувати в Галичині (Dashkevych, 1993; Malyk and Helei, 2001).

Українсько-польське протистояння на західно-українських землях наростало і торкалося буквально всіх напрямів суспільно-політичного життя краю (Partach, 1996). Не знаходячи розуміння в польській стороні, провідники українського національного руху обрали тактику посиленого тиску на владу у Львові й Відні, влаштовуючи масові віча й збори з прийняттям петицій та заяв. Водночас розпочалася енергійна боротьба за рівноправність української мови, за українське шкільництво, а особливо за український університет у Львові (Hunchak, 1993).

Цілеспрямованій асиміляторській політиці Австрії та Польщі була протиставлена національна за змістом праця українських інституцій, що спиралася на високу ідейність та моральний обов'язок її працівників. Добровільні громадські об'єднання культурно-освітнього, економічного та пожежно-спортивного спрямування відіграли неоціненну роль у поширенні української ідеї, піднесенні національної свідомості й солідарності українського народу напередодні Великої війни 1914–1918 рр. (Savchuk, 1999).

У роботу чисельних громадських та студентських товариств включається і Ольга Левицька (Басараб) – відома в подальшому суспільно-політична діячка Східної Галичини, учасниця жіночих, філантропічних та мілітарних організацій, в подальшому зв'язкова Української військової організації (УВО). Уродженка с. Підгороддя на Рогатинщині, де парохом греко-католицької церкви служив її батько о. Михайло Левицький, Ольга після успішного навчання в Українському Інституті для дівчат у Перемишлі (1903–1909 рр.) та закінчення курсів у Віденській торговій академії, повертається 1910 року у Східну Галичину.

Починається важка праця за шматок хліба. Диплом Віденської Handelsakademie надає можливість молодій абсолювентці отримати посаду в торговельній студії в Тернополі, де вона проживає по вулиці Костюшка, 18 (TODA). Одночасно Ольга практикує в Українському кредитному товаристві, але розглядає свою роботу як тимчасову, оскільки мріє перебратися до Львова, у вир громадсько-політичного життя краю.

Пропрацювавши один шкільний рік (1910–1911) у Тернополі, Ольга Левицька таки переїжджає до Львова. Спочатку працює в товаристві «Дністер» маніпулянткою, згодом – в Земельному гіпотечному банку (TsDIAUL 6). Місце бухгалтера в цій установі Ользі надають на прохання посла до Віденського парламенту Володимира Сингалевица, який сприяв землякам в отриманні робочих місць у польському Львові. Заснований 1910 року як акційна спілка, Земельний гіпотечний банк займався питаннями нерухомості, видачею заставних листів, дисконтуванням вітчизняних та закордонних векселів, купівлею та продажем цінних паперів, фінансуванням і організацією різних типів підприємств (Відділ рукописів). Робота бухгалтера була трудомісткою, потребувала кваліфікованої підготовки, і Ольга Левицька, як ніхто, відповідала цій посаді: усі відзначали її працьовитість, професіоналізм, почуття громадського обов'язку у виконанні службових функцій. Зі своєї скромної платні з першого місяця праці вона допомагає братові Северину закінчити університетські студії (Levytskyi, 1976). І хоча фаховий труд забирав в Ольги її 8–10 год, у вільних хвиликах вона відживала на громадській праці. Духовний світ О. Левицької вимагав постійного перебування у вирі останніх подій, спілкування з однодумцями. У вільний час О. Левицька поспішає до громадської праці, адже ніколи не стояла осторонь подій, що хвилювали українську суспільність. О. Залізник – подруга О. Левицької так описує цей період її життя:

«Жила вона тоді дуже інтенсивно – неначе в погоні за вільною хвилиною. Відбувши вісім годин бюрової праці, треба було знайти час на сходини в товаристві студенток, на порядкування бібліотеки, на ведення курсів грамоти в «Просвіті», на руханку в «Соколі». Крім того, треба було доробити гроша приватними лекціями чи переписуванням рукописів до друку та ще й самій учитися» (Okhrymovych-Zalizniak, 1976). «І у нас своє життя, розгін, багато великих надій і сподівано, недосвідних юних днів – «справа Мирося», «Кут» – Комітет української молоді, університетська боротьба», – згадує Ольгу гімназійна подруга. – «Засідання, збори, наради. Все це таке їй близьке, цікавить, займає». Разом з братом Северином Ольга бере участь у студентських мітингах у Львові, основною вимогою яких було відкриття українського університету, сама виступає в ролі оратора і пропагандиста.

Починаючи з 1911 року, О. Левицька стає активним членом «Просвіти» – однієї з найбільш популярних громадських організацій в Галичині (TsDIAUL 4). Як відомо, ще з середини XIX століття, використовуючи закріплені в конституції Австро-Угорщини гарантії, зокрема на заснування товариств й організацій, представники громадсько-політичного угруповання – народовці-українофіли, послідовники «Руської Трійці», прагнули знайти дійові способи для забезпечення національного поступу русинів Галичини. Великі надії вони поклали на широку, масову освітню працю, вважаючи, що саме просвіта зможе пробудити народ до активного суспільного життя і з етносу витворити національно-свідомих громадян. Знаковою стала промова О.Заячківського на відкритті «Просвіти» у Львові 1868 року: «Щира охота, – мовив виступаючий – пізнати чесних русинів львівських і докинути дрібненьку лепту до просвіти народу привела мене до Львова... Одно слово є слово подяки для вас, панове, що в так краснім числі зібралися радити о его (народовій) просвіті». (Pashuk, 1998).

Перетворившись напередодні війни на досить потужну в структурному відношенні організацію, «Просвіта» здійснювала багатогранну і цілеспрямовану суспільно-політичну, національно-культурну та соціально-економічну діяльність, що робило її виразником національних прагнень українців (TsDIAUL 4). За відсутності локальних політичних організацій, місцевих комітетів, партій саме філії «Просвіти» ставали осередками національного руху, а його найактивніші діячі, зазвичай, поєднували політичну і громадську роботу. Участь жіноцтва в заснуванні та діяльності товариства «Просвіта» була одним із шляхів самоутвердження та самореалізації жіночої особистості через створення недільних шкіл, викладання у сільських осередках, проведенні культурно-освітньої роботи (Maliuta, 2005).

Зі змістом роботи «Просвіти» Ольга була знайома змалечку: до трьох років вона виховувалася в Підгородді, в родині свого діда, греко-католицького пароха – Івана Стрільбицького, котрий був покровителем просвітницької діяльності в селі та заснував у травні 1900 року при товаристві читальню. (Levytska, 1976). На його прохання 12 вересня 1900 року Львівська «Просвіта» надіслала в Підгороддя близько 200 най-

менувань так званих «книжок для народу». Серед них повісті з народного життя, оповідання морально-релігійного характеру, історичні повісті, видання економічно-господарського та етнографічно-географічного змісту, календарі (TsDIAUL 5). Читання такого роду літератури сприяло піднесенню рівня освіти та розбудженню національної свідомості селян, на ній виховувалося не одне покоління українців Східної Галичини.

Досвід та ідеали пароха Івана Стрільбицького в просвітній діяльності придалися Ользі, коли вона включилася в роботу Головного відділу (управи) товариства у Львові та займалася упорядкуванням його бібліотеки. Ця праця дуже імпонувала Ользі, адже ще товаришки по Перемишлю називали її «книжним молемо» (Bachynska-Dontsov, 1976). Зачитуючись українською та зарубіжною класикою, вона радо допомагала читачам «Просвіти» у виборі книги, завжди могла згідно з уподобаннями людини підібрати літературу – наукову чи художню. На першому місці в Олі Левицької була популяризація наукових знань, оскільки вони розширюють світогляд, виховують риси справжнього громадянина. Тому вона, насамперед, пропонує читачам книги історичного змісту з цікавим зображенням подій, їх причин та наслідків, а також праці на культурну та суспільно-політичну тематику.

З 1913 року, коли керівництво «Просвіти» вирішує систематизувати книги та матеріали, видані товариством за попередні роки, Ольгу залучають до бібліографічної праці. За рік двома виданнями виходить «Ілюстрований каталог видань товариства «Просвіта» у Львові» (Ivanychuk et al., 1993). Сумлінність, акуратність у роботі, працьовитість Ольги відіграли в появі каталогу неабияку роль.

Бібліотека «Просвіти» давала змогу Ользі Левицькій пізнати ближче революційний рух на східно-українських землях, познайомитися з його ідеями та провідними діячами. Після поразки буржуазної революції 1905–1907 рр. до Галичини з Росії прибувають визначні українські діячі. Серед них Дмитро Донцов, Симон Петлюра, Микола Вороний, Гнат Хоткевич, Євген Чикаленко, для яких тоді Галичина була зразком боротьби за національне відродження, віри у краще майбутнє українських земель (Chykalenko, 1955). Ними засновуються періодичні видання, публікуються революційні статті, організовуються громадські та партійні осередки. Під впливом наддніпрянців молодь дедалі більше усвідомлює ідею М. Міхновського: «...одна, єдина, нероздільна, вільна і самостійна Україна від Карпат до Кавказу» (Doroshenko, 2007).

Недільне дозвілля Ольга Левицька присвячувала курсам для неграмотних, що діяли при товаристві «Просвіта» (Vidozva..., 1912). Згодом у 1913 році товариством було організовано курси вищої освіти, що стали першим народним університетом для сільської молоді. Тут проводились заняття з української мови та літератури, історії, географії, природознавства, права, народного господарства та ін. (Kovba, 1993). Ольга Левицька, як член Головного відділу, охоче працює з дівчатами, що масово пливли з обіднього села у Львів і стикалися із непередбачуваними

реаліями міста. Навчання не обмежувалося лише вивченням лічби та грамоти: О. Левицька дбала про поглиблення національного світогляду та громадянської свідомості молодих селянок, своєю присутністю «вносила життя в сухий, монотонний курс для неграмотних у темних класах школи Шашкевича». Ведені нею курси для «Секції студенток» мали свій особливий характер: «... не було це сухе читання і писання, а наука мови, історії України, географії, пісень».

29 липня 1914 року разом з Ольгою Левицькою учениці курсів для неграмотних при школі М. Шашкевича у м. Львові долучаються до святкування столітнього ювілею Т. Г. Шевченка в залі товариства «Січ» на вулиці Коперника. Здвиг проводився за сприяння секції ювілейного Шевченкового Комітету при товаристві «Просвіта» із залученням молоді «Соколів», Українського студентського союзу, спортивного товариства «Україна» (TsDIAUL 1; TsDIAUL 3). Разом з дівчатами О. Левицька відвідує музеї, залучає селянок до слухання класичної музики в стінах консерваторії імені М. Лисенка (*Zahalni zboru «Sokola-Batka»*, 1924). Влітку організовує прогулянки за місто, взимку – сходи з культурною програмою й товариськими розвагами. Дівчата з наставницею відвідують виставки, театральні постановки, зокрема знаменитого «Гриця» за участю О. Курбаса та Н. Рубчакової.

На святкових імпрезах відбувається знайомство Ольги з Оленою Степанів, яка в цей час проводить просвітницьку роботу з хлопцями-ремісниками (Savyt'ska, 1976). Спрагла активної діяльності Олена Степанів знайшла у Львові найбільш благодатний ґрунт для реалізації своєї невгамовної натури. Нестримна енергія, патріотичний запал Степанівни, її прагнення служити своєму народові полонили молоду Ольгу Левицьку. Дівчата стають подругами на довгі роки, в подальшому вони обоє вступають в жіночу чоту Легіону УСС (Davyd, 1993).

Ольга Левицька була активна в роботі «Просвіти» і в повоєнний час. Так, восени 1921 року при головному відділі постав «Кружок любителів Львова» на зразок польського *«Towarzystwo Przyjaciół Lwowa»*. Степан Шах, тодішній секретар головного відділу товариства «Просвіта» і директор канцелярії, зумів залучити до співпраці в Кружку таких провідних краєзнавців як Іван Крип'якевич, Іван Брик, Іван Ліщинський, Іван Куровець. Метою Кружка було плекати любов до рідного міста, поширювати інформацію про його історію, відкриття старовинних пам'яток, публікувати історичні розвідки про Львів в пресі й окремими виданнями. Серед членів «Кружка любителів Львова» була і Ольга Левицька (Shakh, 1955). Вона, як і решта її колег, організувала так звані «проходи містом» з метою ознайомлення мешканців Львова та гостей з його багатим історичним надбанням.

Таким чином, товариство «Просвіта» згуртувало довкола своїх ідей чимало активних діячів тогочасного суспільно-політичного, економічного та національно-культурного життя Східної Галичини, а серед них і О. Левицьку. Пропаганда української культури здійснювалась жінками через різноманітні культурно-освітні товариства та клуби. Жінки та дівчата-просвітянки, охоплені хвилею духовного й націона-

льного піднесення своїх співвітчизників, засновували курси для неписьменних, готували концерти, популяризували книжки і часописи, організували самодіяльні театральні гуртки в селах, фестини, віча, ювілеї. Це про них писав Іван Франко в праці «Молода Україна»: «Руська академічна молодіж, устроює преміальні мандрівки по краю, щоб знайомитися з різними околицями, з народом... Бачимо тепер оживлений науковий рух: постають спеціальні кружки, читаються відчити, ведуться дискусії; давня байдужість та цинічна скептичність уступає місце серйозному погляді на життя і завзяттю до праці» (Franko, 1910).

Отже, формування суспільно-політичних поглядів О. Левицької відбулося у роки перебування Галичини в складі Австро-Угорщини. О. Левицька походила зі священничої родини, що мало вирішальний вплив на становлення її світогляду. Формування та зміцнення громадянської позиції О. Левицької продовжилося в Перемишльському Інституті та Віденській торговій академії. Активна праця в товаристві «Просвіта» сприяла інтелектуальному зростанню О. Левицької та впливала на формування її суспільно-політичних поглядів. Незважаючи на задекларований статут 1870 р. освітній характер організації, її учасники проводили всебічну діяльність із політичною включно (Chunylo, 1968). Філіали товариства стали тим осередком, де на цілком легальному ґрунті могли об'єднатися усі свідомі українці, а рівність обох статей, що проголошувалась статут 1870 р. єднала жінок і чоловіків у їхній спільній праці. Саме «Просвіта» зосередила у своїх лавах найяскравіші постаті ідейної молоді, яка в майбутньому відіграла вирішальну роль в активізації та здійсненні гасла самостійної української держави.

Бібліографічні посилання

- Partach, Cz. (1996). *Od Badeniego do Potockiego. Stosunki polsko-ukrainie Galicji w latach 1888–1908.* – Torun: Adam Marszalek.
- Bachynska-Dontsov, M. (1976). *Romantyka azh do trahichnoi smerti. Nezabutnia Olha Basarab.* Vinnipeh, 66–72 (in Ukrainian).
- Viddil rukopysiv (1910). *Viddil rukopysiv ta ukrainiky LNNB.* F. 252. Op. 1. Spr. 13. *Zemelnyi hipotetychnyi bank u Lvovi. UZE. Lyst do redkolehii UZE pro bank hipotetychnyi u Lvovi, zasnovanyi 1.04.1910 r.* 29 ark. (in Ukrainian).
- Vidozva Holovnoho Vydilu tovarystva «Prosvita» «Ukrainskyi narode!» (1912) Dilo. 1 (in Ukrainian).
- Hrytsak, Ya. (1996). *Narys istorii Ukrainy. Formuvannia modernoi ukrainskoi natsii KhIKh-KhKh stolit. K.: Heneza* (in Ukrainian).
- Hunchak, T. (1993). *Ukraina: persha polovyna KhKh stolittia. Narysy politychnoi istorii.* K.: Lybid (in Ukrainian).
- Davyd, I. (1993). *Olena Stepaniv. Triumf i trahediia. Naukovi zapysky. Lvivskyi istorychnyi muzei.* Lviv. 1, 150–155 (in Ukrainian).
- Dashkevych, Ya. (1993). *Ukraina vchora i nyni. Narysy, vystupy.* K. (in Ukrainian).

- Doroshenko, D. (2007). *Moi spomyny pro nedavnie mynule (1914–1920)*. K.: Tempora (in Ukrainian).
- Zahalni zbory «Sokola-Batka» (1924). Dilo. 86, 3 (in Ukrainian).
- Kovba, Zh.M. (1993). «Prosvita» – svitlo, znannia, dobro i volia ukrainskoho narodu (do 125-richchia z dnia zasnovannia). Drohobych: Vidrozhennia (in Ukrainian).
- Levytska, I. (1976). *Dytynstvo i yunist Olhy Basarab. Nezabutnia Olha Basarab*. Vybrane. Vinnipeh, 17–23 (in Ukrainian).
- Levytskyi, S. (1976). *Nacherk zhyttiepysu Olhy z Levytskykh Basarabovoi. Nezabutnia Olha Basarab*. Vybrane. Vinnipeh, 24–33 (in Ukrainian).
- Malyk, Ya. Helei, H.D. (2001). *Narysy z istorii suspilnykh rukhiv i politychnykh partii v Ukraini (KhIKh-KhKhst)*. Lviv: Svit (in Ukrainian).
- Maliuta, O. (2005). «Prosvita» u formuvanni derzhavnytskoho potentsialu ukrainskoho narodu (druha polovyna KhIKh – persha chvert KhKh st.): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 «Istoriia Ukrainy». K: NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy (in Ukrainian).
- Okhrymovych-Zalizniak, O. (1976). *Momenty z zhyttia Olhy Basarab. Nezabutnia Olha Basarab*. Vybrane. / [Pid red. I. Knysh]. Vinnipeh, 44–61 (in Ukrainian).
- Pashuk, V. (1998). *Statuty «Prosvity». «Prosvita»: istoriia ta suchasnist (1868–1998): Zbirnyk materialiv ta dokumentiv, prysviachenykh 130-richchiu VUT «Prosvita» im. Tarasa Shevchenka*. K., 17–20 (in Ukrainian).
- Savytska, S. (1976). *Olia. Nezabutnia Olha Basarab*. Vybrane. [Pid red. I. Knysh]. Vinnipeh, 61–65 (in Ukrainian).
- Savchuk, B. (1999). *Prosvitnytska ta sotsialno-ekonomichna diialnist ukrainskykh hromadskykh tovarystv u Halychyni (ostannia tretyna KhIKh st. – kinets 30-kh rokiv KhKh st.)*. Ivano-Frankivsk (in Ukrainian).
- Ivanychuk, R., Komarynets, T., Melnyk, I., Serediak, A. (1993). *Diialnist tovarystva «Prosvity» v 1868–1914 rr. Narys istorii «Prosvity»*. Lviv – Krakiv – Paryzh: Prosvita, 18–22 (in Ukrainian).
- Z zhyttia tsiloi liudyny (1929). *Nova khata*. 3, 3 (in Ukrainian).
- Sukhyi, O. (1998). *Natsionalna ideia v prohramakh ta diialnosti ukrainskykh politychnykh partii Halychyny (kinets KhIKh – poch. KhKh stolittia)*. Lviv: Kameniar (in Ukrainian).
- TODA. *Ternopilskyi Oblasnyi Derzhavnyi Arkhiv*. F. 40. Op. 1. Spr.1135. *Protokoly ekzamenatsiinoi komisii shchodo zdachi ekzameniv u pryvatnykh osib. (1911–1918 rr.)*. 295 ark. (in Ukrainian).
- Franko, I. (1910). *Moloda Ukraina. Chast persha: Providni idei y epizody*. Lviv: Nakladom Ukrainskoruskoï vydavnychoï spilky (in Ukrainian).
- TsDIAUL 1. *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi (TsDIUAL) F. 312. Op. 1. Spr. 424. Zvity, protokoly, inshi materialy pro diialnist filialu v mistsevosti Lysynychi. (1903–1938 rr.)*. 47 ark. (in Ukrainian).
- TsDIAUL 2. *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi (TsDIUAL) F. 348. Op. 1. Spr. 3. Statut tovarystva. (1913–1916 rr.)*. 64 ark. (in Ukrainian).
- TsDIAUL 3. *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi (TsDIUAL) F. 348. Op. 1. Spr. 62. Zvernennia Holovnoi Upravy tovarystva do inshykh tovarystv i orhanizatsii Pivdenno-Zakhidnoi Ukrainy v zviazku z vidznachenniam 100-richchia z dnia narodzhennia Shevchenka Tarasa. (1914r.)*. 2 ark. (in Ukrainian).
- TsDIAUL 4. *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi (TsDIUAL) F. 348. Op. 1. Spr. 777. Holovna knyha reiestratsii chleniv tovarystva. (1908–1924 rr.)*. 197 ark. (in Ukrainian).
- TsDIAUL 5. *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi (TsDIUAL) F. 348. Op. 1. Spr. 4398. Zvity ta lystuvannia pro diialnist chytalni v s. Pidhoroddia, ta spysky chleniv chytalni. (1901–1939 rr.)* 128 ark. (in Ukrainian).
- TsDIAUL 6. *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi (TsDIUAL) F. 866. Op. 1. Spr. 8. Lysty ta poshtivky Venhzhyn M. (1911–1913 rr.)*. 16 ark. (in Ukrainian).
- Chykalenko, Ye. (1955). *Spohady (1861–1907)*. Niu-York (in Ukrainian).
- Chynylo, M. (1968). *Stolittia «Prosvity»*. Almanakh «Homonu Ukrainy». 9, 110 (in Ukrainian).
- Shakh, S. (1955). *Lviv – misto moiei molodosty. Spomyn, prysviachenyi tiniam zabutykh Lvivian* (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017